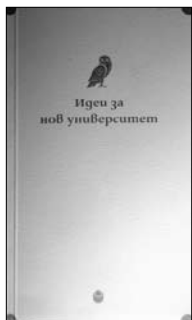

Различният университетски свят

„Идеи за нов университет“, както гласят въвеждащите думи на съставителите Веселин Методиев и Пламен Дойнов, представлява своеобразна антология на идеите за нов университет, появили се през последните 30 години

„заедно с раждането, растежа и утвърждаването на НБУ“. Безспорно става дума за ново, различно от съществуващото до 90-те години на миналия век у нас висше образователно пространство, за създаването на нова визия за българската университетска институция, в която властва изначалната идея за университета като „всеобщност на науките“ (*Universitas litterarum*), но най-вече свободният избор те да се изучават чрез дълбинните връзки помежду им, като *integrum*. Създаден през 1991 г., НБУ въплътява през десетилетията алтернативната, либералната университетска институция. Самият гражданско-политически климат в страната предпоставя раждането и осъществяването на „новите идеи“ за университет, тъй като подобно начинание изисква силна частна инициатива и интелектуална смелост. През изтеклите три десетилетия НБУ успява да се превърне в различното време-пространство, което пулсира със свой уникален ритъм, създавайки междупоколенческа приемственост, интелектуално-образователна традиция.

Съвсем естествено, първият дял на настоящата книга събира програмни текстове на първостроителя на НБУ.

В началото на 90-те години на миналия век проф. Богданов предлага нова концепция за университета, където се преподава хуманитарното знание. Една от най-оплодяващите идеи е тази за необходимостта от широкопрофилно образование. Защото: „За бъдещия философ не е несвойствено да слуша курсове по история на изкуството и литературата и по ядрена физика“ (Богдан Богданов). Разбира се, това не значи, че философът непременно трябва да бъде и физик, и изкуствовед в тесния смисъл. Но означава, че е повече от полезно да е в крак със системата от идеи за човека и света, за корените и изворите на „думите и нещата“. Университетът е мястото, където се гради „тухла по тухла“ цялостна представа за универсума; където образоващият се може да постигне онази стройна композиция от идеи, благодарение на която да живее в хармония със себе си и околните. В него въпросите на науката и духа се обсъждат в тяхната субординация и континуитет, като се подлагат на интерпретация. Не става дума за някакъв плосък енциклопедичен принцип на организиране на знанието, а за изграждането на светоглед, за дълбоката необходимост на просветения човек от един свързан и доловим свят. Под купола на университета родените от различните клонове на познанието идеи често пъти се сблъскват помежду си, непримирумо спорят, но и постигат съгласие около общите, универсалните ценности. Онези, които „ръжда не ги хваща и червей не ги яде“.

В контекста на казаното – НБУ успява през десетилетията да създаде не само свой неповторим профил, но и *свой език*, различен от всички други, *свой собствен речник* на взаимоиразяване, резултат тъкмо от многопрофилността, от бозатството на дисциплини и изкуства, които се изучават в него и които с уважение, с респект „надникват“, но и проникват в съседните полета на хуманитарното знание. И този „речник“,

артикулиран от съжителстващите в НБУ, става все по-разпознаваем всред останалите национални образователни центрове.

Вторият дял на изданието е онаследен „Световният университет“ не за да звучи бомбастично и поради това привличащо вниманието, не поради излишна претенция, че Новият български университет е равнопоставен със световните висши образователни средища (защо пък не), а защото събира текстовете на международни учени и академични лица, произнасяни в пространството на НБУ. Става дума за лекции, беседи, слова, които, макар и поддържащи ценностите на либералното образование, проблематизират определени страни на модерния университет, усъмняват се в някои глобални тенденции в преподаването на знанието, излъчват алтернативни послания.

Особено ме впечатли статията на проф. Себастиен Шарл от Университета в Квебек в Троя Ривьер – „Как да мислим университета в реда на хипермодерността“. Важно е това заглавие – *как да мислим* университета, т.е. не само как да действваме, как да го организираме в чисто практически план, но и как да си го представяме, как да го мечтаем, как да го отстояваме като институцията, която охранява „наследството на древното си минало, изправена пред сътресенията в съвременния свят“ (Себастиен Шарл). Университетът, въпреки господстващия в съвременната хипермодерност вулгарен утилитаризъм, е ценностна и оценностяваща инстанция.

Настояването на проф. С. Шарл е, че този с векове изграждан академичен свят на ценностите не може, не трябва да бъде предаден във властта на меркантилния модел за университетска структура. Академичният маркетинг, студентската клиентела, „по-секси“ звучащите програми, „дипломите по избор“ и пр. са не само новоизковани думи, понятия, категории, но и явления, агресивно навлезли в битието на университета „тук и сега“. Така освен че се сменя академичната парадигма, се подменят и вековно отстояваните академични идеали, свързани с автономията на мисълта и духа, на знанието и творчеството.

А в крайна сметка Университетът е тъкмо такава привилегироваща своите обитатели институция, сдобиваща ги с особен статут, с време, в което не само да узнават, не само да овладяват постигнатите вече научни истини, но и да съ-зряват, да про-зират в тайните на съществуването, в основанията на битието. Университетът е самото институционално даряване на *otium*, което не е безгрижното лентяйство, а е времето за концентрация на мисълта,

за трупане на ерудиция, за преживяната радост от познанието. В привидното безметежното състояние на *otium* се извършва грандиозна работа на ума и духа, търсят се, но и се проправят пътеките в хаоса на живота, стига се до най-непроницаемите дълбинни същности за нещата и мирозданието. Словото на професора по философия от Квебек, произнесено през 2005 г., звучи тревожно, предупреждаващо за агресивната инвазия на „хипермодерните“ закони за икономическата рентабилност, за комерсиализацията на културата и образованието, за техницизирането на изследванията. Но в същото време е и своеобразен семафор за това – накъде да върви, с какви усилия да се гради „идеалният университет“, който трябва, наистина трябва да отстоява „съпротивата на човешкото същество да се мисли единствено като консуматор и за неговите интелектуални стремежи: човекът иска да разбере какво го заобикаля отвън и какво го изгражда отвътре“ (С. Шарл). Университетът зарежда, вдъхновява, разширява зениците, ускорява пулса, наелектризира сетивата. И най-вече – прави „торбата с наученото“ (Хосе Ортега-и-Гасет) все по-пълна, все по-тежка, все по-незаменима. Именно това има предвид проф. Рандал Бейкър в заключителните редове на словото си: „В един динамично променящ се свят, ако не виждаме „общата картина“ и не вкореним образованието си в търсенето на ценности, едва ли бихме успели, или дори поискали да оцелеем“.

Третият дял на сборника е със заглавие „Промяната и университетът“. Предложените в него текстове проследяват ролята на НБУ за утвърждаването на университета като академично пространство на свободния избор.

Тъкмо интердисциплинарността, на която обръщат внимание повечето лектори, е новият модел, наложен от НБУ, осигуряващ така необходимата поливалентност, възможност да плуваш в различни води, което значи съзнанието, умът, мисълта да раждат асоциации, да създават връзки, да въобразяват, но и да изобретяват нови светове. Тази своеобразна епистемологична „хетеротопия“, която изповядват всички автори, едновременно владеене на няколко познавателни полета правят възможни големите научни открития, а тъкмо Университетът е средището, където тези открития зреят и се събъдват.

За един различен, но същностно необходим за българското общество избор става дума в словото на Веселин Методиев „Изборът на будителите“. Като изследовател на националната ритуално-поклонническа култура, ще кажа, че НБУ е сред малкото

университети в България, които превръщат Деня на народните будители в специален, единствен по рода си тържествен ден за университетската общност. Изходната идея в словото на В. Методиев е, че не само държавните институции, а целокупното гражданско общество се обръща към най-светлите примери на българското минало в особено трудни времена на социален хаос, на икономическа разруха, на ценностен срив, на геополитическа безпътница – към

онези, които „с мощта на своята мисъл са връщали равновесието и духовната стабилност на българите“ (В. Методиев). Академичната общност на НБУ е наясно, че един български университет, независимо от доминиращия му научно-образователен профил, няма как да оцелее през времето, ако не почита онези, които стоят на „първи ред“, представителите на „науката и кръстът, сиреч духът“ (Иван Вазов). Онези, към които общественият рефлекс се обръща в дни на историческа тревога и душевно безпокойство, но и онези, които имат волята да изградят националната съборност, засланияйки под крилото си „и цървулани и университетанти, и гузли и фесове, и килимјавки и капели“ (Иван Вазов). Именно за това обръщане, о-свестяване на българското общество след тежкия политически удар в Ньой говори В. Методиев, когато на 13 декември 1922 г. 19-тото Народно събрание приема Закон за допълнение на Закона за празниците. Инциатор е тогавашният министър на Народното просвещение Стоян Омарчевски. Когато тялото на Родината е невъзвратимо разпокъсано, когато душевната покруса е достигнала крайния си предел, животоспасителният избор на българите са – будителите. Но така е и след рухването на Берлинската стена, когато: „Останахме в празнично безвремие. От една страна, като че ли в първите месеци и година всичко бе празник, а от друга, скоро разбрахме, че трябва пак да се срещнем със своето минало... И тогава, през 1990 г., отново излезе необходимостта да се възстанови Денят на народните будители“ (В. Методиев). Денят на народните будители е сред най-важните избори на НБУ като духовна общност. Текстът на проф. Людмил Георгиев „Поколенческо съответствие на висшето образование“ пряко кореспондира с лекцията на Себастиен Шарл. Радикалните промени, настъпили във висшето образование в резултат на хипертехнологизацията на всички човешки дейности, предизвикват страховете на интелектуалеца, тревогите на учения, усъмняванията на педагога. Звукът и образът безжалостно изместват словото. Става дума за една тотализираща среда без авторитети, без критерии, без системно и структурирано знание, без морални корективи. Смятам, че изключително задълбочената статия на Л. Георгиев, в която се типологизират особеностите на различните поколения (от „изгубеното поколение“ след Първата световна война до днес – алфа-поколението), поставя най-болезнения въпрос, свързан

с образователните тенденции и модели в университетското настояще. А именно – генерацията на наведените глави или на така наречените „дигитални туземци“ – става неспособна не само да създава текст с различни жанрови характеристики, но и да разбира текста. Лично винаги съм се съпротивлявала на всякакви „директиви“, идващи „отвън“, на все по-агресивно налагащата се линия тестът да измести текста. И съвсем преднамерено оставям да минат *покрай* лекциите ми всякакви технологични чудеса, целящи „онагледяването“ и подмяната на речта. Не само смятам, а настоявам, че традиционното „записване на лекции“, колкото и старомодно да изглежда, е най-добрият път в усвояването, разбирането, интерпретирането на хуманитарното знание. Защото смисълът на образованието е не толкова натрупването на звуково-образни представи, а на знания в свързан и разбираем свят, но и натрупването, всекидневното обогатяване на речника за изразяването на тези знания. Но най-важното е, че университетските професори са *учители*. Те въздействат, те покоряват със слово и дух, с мисъл и жест, с тембъра на гласа и извивките на речта, с интонационната палитра на реторичната „игра“. И разбира се, с целия масив от знания, превърнати в „картина за света“. Така че при аудиторното преподаване лице в лице „знанието „зре“ в продължение на много часове лекции, дискусии и домашни работи“ (Людмил Георгиев). Става дума за образованието като дългосрочен процес, но и за така важната връзка Учител – Ученик, изграждана в дългия път от „ума“ към „ума“. Има нещо „прустовско“ в настояването на проф. Георгиев, че: „... една от значимостите на този вид преподаване е, че участва и обонянието, което на подсъзнателно ниво запечатва обонятелен спомен за момента и свързаната с него среда“ (Людмил Георгиев). И последният дял от тази така навременна антология на идеите за нов университет е озаглавен „Университет на словото“, тъй като Университетът е най-вече и преди всичко пространство, в което езикът, езиците граят висшите човешки светове. Словото на Пламен Дойнов „Езикът на омразата. Словото на любовта“, произнесено в навечерието на 24 май, буквално „хваща за гърлото“ с хуманистичните послания, с прозрените истини за силата на думите, правещи нещата; за езика на ненавистта, който неусетно се превръща в хладно оръжие и убива, но и за словото на любовта, което превъзможва омразата. Заразителна е реториката на този текст, убеждаващ ни, че: „Истинското

противопоставяне срещу езика на омразата изисква работа върху словото на любовта“ (Пламен Дойнов). С идеално-романтични интонации е наситено словото на Михаил Неделчев „Възхвала на академичната общност“ като общност, различна от всички други в хилядолетната културна история на човечеството. Авторът говори наистина любовно за Университета, където изнася година след година своите неподражаеми лекции, като за едно свръхозначено пространство, превръщащо делничните хора в ритуални субекти, участващи в общностното тържество на знанието. В Университета баналното, сивото съществуване изчезва, тъй като календарът му е наситен с празниците, инициирани от една щастлива хетеротопия. За Университета като обща вишнева градина, като висок остров на красотата става дума и в последното слово, на Снежина Петрова „Дезинфекция на езика, дисциплина на чувствата и поглед от дистанция“. Университетът е като рамката на картината от стената. Рамката, която „не е вече стената, най-обикновена полезна част от моето обкръжение; но не е още и външната повърхност от картината“ (Хосе Ортега-и-Гасет). Като граница, „тя неутрализира тясна ивица стена и служи за трамплин, който изстрелва нашето внимание до магическото измерение“ (Хосе Ортега-и-Гасет) на академическия остров. Остров на словото, на който думите не са само кодове за предаване на смисъл, но ги усещаме като „материя, която остава, поленва, отлага се дълбоко в нас“ (Снежина Петрова). НБУ е такъв остров на словото, което охранява хилядолетното знание на човечеството и затова създава сигурност, смелост, самочувствие. Но и словото, което усъмнява, тревожи, безпокои и затова не спира да задава „проклетите“ въпроси. Но и словото, което наелектризира, заразява, гори и затова предизвиква възторг и упование. Модерният хуманитарен Университет *е и трябва да бъде* Университет на словото – около тази идея се солидаризират всички автори на настоящата книга, представители на различни университетски средища по света – от САЩ и Канада през Великобритания и Австрия до България.

АНТОНИЯ ВЕЛКОВА-ГАЙДАРЖИЕВА

„Идеи за нов университет“. Съст. В. Методиев, П. Дойнов. Нов български университет. С., 2021